

Tomasz Czarnota
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
ORCID: 0000-0001-7702-9053

Dwie fazy zmierzchu... Ostatni kierujący Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie

ZARYS TREŚCI: Artykuł ukazuje sylwetki dwojga ostatnich funkcjonariuszy – formalnej kierownik i faktycznego opiekuna – odpowiedzialnych za Archiwum komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie w okresie 1988–1990.

SŁOWA KLUCZOWE: Archiwum KW PZPR w Lublinie; elity kierownicze lubelskiej wojewódzkiej organizacji PZPR; aparat etatowy PZPR.

ABSTRACT: The paper shows the profiles of two last officials – the formal head and the actual guardian – responsible for the Archive of the Polish United Worker’s Party (PUWP, Polish: PZPR) Provincial Committee in Lublin between 1988 and 1990.

KEY WORDS: PUWP Provincial Committee’s Archive in Lublin; executive elites of Lublin’s provincial organization of PUWP; PUWP full-time apparatus.

W niniejszym artykule przedstawiono sylwetki dwóch osób, odpowiedzialnych za Archiwum Komitetu Wojewódzkiego (dalej: AKW) Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: PZPR) (częściowo umownie określonych mianem archiwistów) – a pod koniec tego okresu za Archiwum byłego KW PZPR w Lublinie. Placówki, którą w jednym ze źródeł nieprecyzyjnie określono mianem

„archiwum zakładowego” (bez doprecyzowania czyjego)¹. W tej roli występowały one kolejno od stycznia 1988 r. do drugiej połowy 1990 r. Okres ten odpowiada schyłkowej fazie istnienia owej partii – stąd obecne w tytule metaforyczne określenie „zmierzch” – w tym także jej lubelskich struktur. Ściśle rzecz biorąc, wykracza on o kilka miesięcy poza datę jej rozwiązania pod koniec stycznia 1990 r. Pomimo że nie był on długi, na wspomniane Archiwum, w tym na stan jego zasobu, owe osoby musiały wywrzeć wpływ – bezpośrednio lub pośrednio, działając aktywnie lub nawet pozostając bierne². Uzasadnia to użycie w tytule artykułu sformułowania o dwóch fazach wzmiankowanego „zmierzchu”. Dodam, że artykuł ten zamyka cykl podobnego typu opracowań mojego autorstwa, poświęconych osobom pełniącym kierownicze funkcje w pionie historyczno-archiwalnym w strukturach lubelskiej PZPR³. Działalność tego pionu, tworzonego przez AKW oraz (do połowy lat 70.) Referat i Komisję Historii Partii, miała istotne znaczenie dla kształtowania ważnego segmentu niepaństwowego zasobu archiwalnego, a tym samym dla uformowania się zbioru bardzo ważnych źródeł historycznych. Szczególną rolę w związku z tym należy przypisywać właśnie kierującym nim funkcjonariuszom, w związku z wnoszonym przez nich osobistym zaangażowaniem. *Eo ipso* ma również znaczenie to, co sobą reprezentowali, jakie były ich postawy (m.in. polityczne), doświadczenia (życiowe, organizacyjne), kwalifikacje etc. Pozostaje bezdyskusyjnym faktem, że archiwa KW PZPR stanowią ogromnie cenne dla całej drugiej połowy XX w. nagromadzenie źródeł historycznych z perspektywy badań nad tym okresem. Chociażby z uwagi na to, że instancje kierownicze tej partii odgrywały główną rolę w sprawowaniu władzy na każdym szczeblu podziału administracyjnego i we wszystkich sferach

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Registratura APL – Spisy zdawczo-odbiorcze przejętych akt b. PZPR 1990–, bez znaku akt, Protokół z wizytacji składnicy akt [sic! bez dokładniejszego opisu] w dn. 14 III 1990, k. nlb.

² Istnieje duże prawdopodobieństwo, że uczestniczyły one, raczej bierne – wykonując górne polecenia, w zrealizowanej przez funkcjonariuszy lubelskiej SB akcji „wycyfywania” z zasobu AKW PZPR w Lublinie akt UB, SB i MO, przesyłanych przez kilka dziesięcioleci do wiadomości wojewódzkiego kierownictwa partyjnego. Zostały one następnie przewiezione do siedziby WUSW w Lublinie i zniszczone. Zob. R. Drabik, *Hasło »wycyfywać«, czyli jak SB niszczyła akta w archiwach PZPR*, „Glaukopis”, nr 25–26, 2012, s. 360–361, 364.

³ T. Czarnota, *Kierownictwo pionu archiwalno-historycznego w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Lublinie w latach 1948–1956*, [w:] *Elity komunistyczne w Polsce*, red. M. Szumiło, M. Żukowski, Warszawa–Lublin 2015, s. 425–451; idem, *Kierownictwo pionu archiwalno-historycznego w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Lublinie w latach 1957–1975*, [w:] „Polska Ludowa” 1944–1989 – *wybrane problemy historii politycznej i społecznej*, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałękowski, Lublin 2016, s. 140–171.

życia (politycznego, społecznego, gospodarczego) w każdym z województw Polski Ludowej.

U progu „zmierzchu” – poszukiwania następcy i oczekiwanie na emeryturę

Właściwy „zmierzch” poprzedzało znacznie od niego dłuższe „preludium”. Należy przez nie rozumieć okres sprawowania funkcji kierowniczej AKW PZPR w Lublinie przez Helenę Szawdzin⁴ trwający niemal całą dekadę lat 80., w dużej mierze wypełnioną jej staraniami o zamknięcie dwudziestokilkuletniego rozdziału w życiorysie, związanego z pracą na ważnym odcinku partyjnego „frontu ideologicznego”, i przejście na emeryturę. Jej dotychczasowa aktywność zawodowa to niemal wyłącznie praca w etatowym aparacie lubelskiego KW PZPR, w pionie propagandy: w Wojewódzkim Ośrodku Szkolenia Partyjnego (dalej: WOSzP), Wojewódzkim Uniwersytecie Marksizmu-Leninizmu (dalej: WUML)

---

⁴ Helena Szawdzin (1924–2020) pełniła funkcję kierowniczej Składnicy Akt (1957–1961), a następnie Archiwum KW PZPR w Lublinie (1962–1987). Wcześniej była m.in. sekretarką (1947) w WUBP w Lublinie (<https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47067> [dostęp: 15.12.2023]). Kierowała Wojewódzkim Urzędem Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Lublinie (1950–1953). Była także radną Wojewódzkiej Rady Narodowej przez (wedle mojej wiedzy) trzy kadencje (1961–1973) i członkiem jej Komisji Oświaty i Nauki (zob. APL, Prezydium WRN w Lublinie, Wydział Organizacyjno-Prawny, sygn. 1.2/193, Ankieta radnej WRN, H. Szawdzin, b.d. [1961], k. 151–152. APL, Komitet Wojewódzki PZPR w Lublinie 1948–1975 [dalej: KW PZPR w Lublinie], sygn. 357, Ocena działalności Wojewódzkiej Rady Narodowej w latach 1959–1973, k. 183. APL, Komitet Wojewódzki PZPR w Lublinie 1975–1990 [dalej: KW PZPR (II) w Lublinie], sygn. 4116, Sprawozdanie AKW PZPR w Lublinie za rok 1971, 15 I 1972, k. 4). Prywatnie była małżonką Jerzego Szawdzina, zastępcy naczelnika Wydziału „A” w WUBP w Lublinie, potem Wydziału „B” w KW MO w Lublinie (zob. *Twarze lubelskiej bezpieki*, oprac. M. Choma-Jusińska, M. Durakiewicz, S. Poleszak, R. Surmacz, Lublin 2007, s. 42, 62; T. Czarnota, *Kierownictwo pionu archiwalno-historycznego [...] w latach 1957–1975*, s. 165). Zmarła w 2020 r. (zob. Grobonet – wyszukiwarka osób pochowanych. Cmentarze komunalne w Lublinie, <https://cmentarze.lublin.eu/grobonet/start.php?id=detale&idg=444914&inni=0&cinki=0> [dostęp: 15.12.2023]). Notabene jej biogram w Biuletynie Informacji Publicznej IPN zawiera nieścisłość, dotyczącą okresu, w jakim pełniła pierwszą z wyżej wymienionych funkcji, a także jej charakteru, a mianowicie: Składnice Akt KW PZPR przekształcono w komitetowe partyjne Archiwa dopiero z początkiem 1962 r. (zob. T. Czarnota, *Od archiwum do archiwum. Uwagi na temat ewolucji funkcjonalno-organizacyjnej komórek archiwalnych w komitetach wojewódzkich PPR/PZPR*, „Res Historica”, nr 55, 2023, s. 605). Ponadto nie zaczęła kierować Składnicą Akt KW w 1953 r., gdyż w latach 1953–1956 pracowała jako instruktor WOSzP przy KW PZPR (jak wyżej w tekście).

i w szczególności w tamtejszym AKW⁵. Pod koniec października 1980 r. Sekretariat oraz Egzekutywa KW PZPR jednomyślnie powzięły decyzje o wystąpieniu do KC o przyznanie Szawdzin emerytury⁶. W drugiej połowie grudnia 1981 r. Sekretariat KW zdecydował o tym, aby „Do pracy w Archiwum KW skierować człowieka, który po przeszkoleniu przez tow.[arzyszkę] H. Szawdzin przejmie Archiwum, a tow.[arzyszka] H. Szawdzin przejdzie na emeryturę”⁷. Zatem w tej kwestii sama zainteresowana miała bezspornie zielone światło od przełożonych. Sekwencja dalszych zdarzeń wskazuje na to, że owych planów nie udało się szybko urzeczywistnić. Nie znalazłem w materiale źródłowym dokładnego wyjaśnienia, z jakich powodów tak było. Najbardziej prawdopodobne wydaje się to, że po prostu nie można było znaleźć właściwego kandydata na nowego kierownika AKW. Pod koniec sierpnia 1984 r. Sekretariat KW postanowił „ze względu na osiągnięcie wieku emerytalnego skierować na emeryturę tow.[arzyszkę] Szawdzinową poprzez 3-miesięczne wypowiedzenie poczynszy od 1 października 1984 r.”⁸. Do tego skierowania jednak nie doszło. Pod koniec listopada 1984 r., przy okazji kontroli lubelskiego AKW przez pracownika Centralnego Archiwum KC PZPR (dalej: CA KC), omówiono z Szawdzin „[...] sprawy związane z [jej] ewentualnym [sic!] przejściem na emeryturę i koniecznością zachowania ciągłości pracy w AKW”. Wyraźnie przy tym sformułowano warunek, w jakim miało dojść do spodziewanej zmiany personalnej. Zaznaczono mianowicie, że nowy kierownik owej placówki powinien przynajmniej trzy miesiące przepracować razem z ustępującą kierowniczką, dzięki czemu można byłoby przyjąć, że wspomnianą ciągłość pracy na tym odcinku zagwarantowano⁹. Wydawałoby się, że te ustalenia, poczynione z udziałem przedstawiciela „archiwalnej centrali partyjnej”, nareszcie realnie przybliżą załatwienie ślimaczącej się od lat sprawy zmiany na stanowisku kierownika AKW PZPR w Lublinie. Tymczasem początek „nowej” (jak się miało okazać, przedostatniej) fazy w dziejach teje placówki

⁵ T. Czarnota, *Kierownictwo pionu archiwalno-historycznego [...] w latach 1957–1975*, s. 162–163.

⁶ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 604, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 18 X 1980, k. 238. Ibidem, sygn. 223, Protokół z posiedzenia Egzekutywy KW z 28 X 1980, k. 176.

⁷ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 610, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 19 XII 1981, k. 182.

⁸ Ibidem, sygn. 646, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 31 VIII 1984, k. 48.

⁹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Komitet Centralny w Warszawie (dalej: KC PZPR w Warszawie), sygn. XXIII-294, Sprawozdanie z wizytacji AKW PZPR w Lublinie w dn. 21 XI 1984, 23 XI 1984, k. nlb.

nadszedł dopiero po upływie kolejnych trzech lat, w drugiej połowie 1987 r., gdy wreszcie znaleziono odpowiednią kandydatkę na następczynię Szawdzin.

Pierwsza faza „zmierzchu” – Waława Wiesława Malec, ostatnia kierowniczką Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie

Osobą, która miała kierować AKW, była Waława Wiesława Malec, córka Waława Kondratowicza i Bronisławy z Fałdygów, urodzona 28 listopada 1935 r. w Rykach¹⁰. Była czwartym dzieckiem tej pary¹¹. Oboje jej rodzice mieli być robotnikami¹². Opisała ich w ten sposób wedle rozumienia ich przynależności do tej warstwy społecznej, chociaż faktycznie zatrudniony jako robotnik, będący przy tym jedynym żywicielem rodziny, był ojciec, pracujący „dorywczo”, zarówno przed wybuchem wojny, jak i za okupacji. To najprawdopodobniej sprawiało, że cała rodzina egzystowała w bardzo ciężkich warunkach materialnych, być może w ubóstwie. Co z kolei skłania do przypuszczeń, że „porządki”, jakie nastąpiły w Polsce Ludowej, oznaczające dla jej członków awans społeczny i poprawę sytuacji materialnej, sprawiły, że powitali oni tę „dobrą zmianę” afirmatywnie i entuzjastycznie. Dowodem na to może być chociażby przynależność ojca Waławy Wiesławy do partii i sprawowanie przezeń funkcji sekretarza POP PZPR¹³. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w większości dokumentów partyjnych (jak i innej proveniencji), w tym takich, w których widnieją składane

Il. 1. Waława Wiesława Malec,
Kierowniczką Archiwum KW PZPR
w Lublinie (źródło: OA IPN Lu)

¹⁰ Oddziałowe Archiwum IPN w Lublinie (dalej: OA IPN Lu), sygn. IPN Lu 357/143135, Podanie-kwestionariusz W. Malec do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 1 VII 1986, k. 2.

¹¹ Oddziałowe Archiwum IPN w Szczecinie (dalej: OA IPNSz), sygn. IPN Sz 0116/646, Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 19.

¹² Ibidem, Karta statystyczno-ewidencyjna etatowego funkcjonariusza B.[bezpieczeństwa] P.[ublicznego] – W. Kondratowicz, b.d., k. 11.

¹³ Ibidem, Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 25.

przez nią podpisy, występowała ona (przedstawiała się) jako Wiesława, nie zaś Wacława Wiesława¹⁴. Był to z pewnością jej świadomy wybór imienia, którym wolała się posługiwać, respektowany przez wielu ludzi z jej otoczenia. W niniejszym artykule zdecydowano się jednak określać ją obojgiem imion, zgodnie ze stanem faktycznym.

Edukację rozpoczęła w szkole podstawowej w Rykach w 1942 r., gdzie ukończyła 3 klasy. Naukę w szkole podstawowej do 6 klasy kontynuowała we Włodawie, dokąd przenieślią się (1946 r.) wraz z rodziną. Świadectwo ukończenia szkoły podstawowej uzyskała dopiero w Kraśniku, dokąd trafiła w 1949 r.¹⁵ W tym czasie przebywała pod opieką ojca, którego około połowy 1949 r. służbowo przeniesiono (był pracownikiem Centrali Skupu Odpadków Użytkowych) najpierw do Lublina, następnie do Puław, a w końcu do Kazimierza Dolnego, gdzie, co potwierdziła Malec w swym życiorysie, pracował jeszcze w pierwszej połowie lat 50.¹⁶ W tym miejscu należy przytoczyć podaną przez nią informację, że rodzicielska opieka nad nią miała trwać do 1947 r. Od tego roku za jej wychowanie przez pewien czas odpowiadała starsza siostra, a częściowo opiekowali się nią obcy ludzie¹⁷. Była wówczas, od śmierci matki (1946 r.), półsierotą¹⁸. Warunki, w jakich dorastała, należy uznać za ciężkie, co najprawdopodobniej nie pozostało bez wpływu na jej przyspieszone dojrzewanie, obraną postawę i niektóre życiowe wybory.

W Kraśniku ukończyła szkołę podstawową (1950 r.), a następnie zaliczyła program 9 klas (co oznaczało tzw. małą maturę) w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym¹⁹. Lecz ani w tej, ani w następnej dekadzie nie zdobyła konkretnego zawodu²⁰. Musiała jednak przejawiać skłonności do wykonywania pracy biurowej, być może ukończyła przydatny w jej wykonywaniu kurs maszynopisania. W 1950 r. mieszkała krótko w Kazimierzu Dolnym, gdzie zatrudniła się

---

¹⁴ Jej dowód osobisty jednoznacznie potwierdza tę ostatnią kolejność imion. Archiwum UMCS (dalej: AUMCS) w Lublinie, sygn. Z 25/45, Odpis dowodu osobistego W.W. Malec z 16 VII 1962 (data odpisu: 27 IV 1971), k. nlb.

¹⁵ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Życiorys W. Kondratowicz, b.d. [15 IX 1953], k. 17.

¹⁶ Ibidem, Życiorys W. Kondratowicz, b.d. [15 IX 1953], k. 17.

¹⁷ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Życiorys W.W. Malec z 11 III 1971, k. nlb.

¹⁸ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646: Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 19, 25.

¹⁹ Zob. OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 18. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Życiorys W.W. Malec z 11 III 1971, k. nlb.

²⁰ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Kwestionariusz osobowy W.W. Malec z 12 II 1971, k. nlb.

jako pomoc biurowa w gminnej spółdzielni²¹. Tam również wstąpiła do Związku Młodzieży Polskiej (dalej: ZMP)²². W 1951 r. wróciła do Kraśnika²³. Jako członkini ZMP w Kazimierzu (1950–1951) była agitatorek, z kolei w Kraśniku swoją ówczesną funkcję organizacyjną określiła jako „aktywistka propag.[andowa]”²⁴. Jako członek tej organizacji była (nie wiadomo, od kiedy) do 1953 r. członkiem bliżej nieokreślonego (miejskiego?) Zarządu ZMP²⁵. Naukę w szkole średniej i działalność polityczną w ZMP łączyła z pracą w Komitecie Powiatowym (dalej: KP) PZPR w Kraśniku. Od 1 września 1951 r. wykonywała tam pracę bibliotekarki²⁶. Od 1 listopada 1952 r. do 1 września 1953 r. łączyła to zajęcie z obowiązkami maszynistki²⁷.

Będąc jeszcze pracownicą kraśnickiego komitetu partyjnego, usiłowała podnieść swój poziom wykształcenia, z czym wiązały się jej plany pójścia na studia. Nazwy ich kierunku, jak i nazwy uczelni nie podała w życiorysach. Natomiast z jej charakterystyki sporządzonej w KP PZPR w Kraśniku wynikałoby, że chodziło o, cytując: „Studia Przygotowawcze w Krakowie”²⁸. Dążąc do realizacji tych planów, zwolniła się na własną prośbę z pracy w kraśnickim komitecie²⁹. U dotychczasowego pracodawcy, mimo atutów w postaci jej „bliskości klasowej” i braku politycznych zastrzeżeń politycznych wobec niej, nie zostawiła najlepszego wrażenia³⁰. Z powodu „ciężkich, przytłaczających warunków materialnych” nie podjęła wówczas studiów. Powzięła natomiast

²¹ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 23.

²² Ibidem, Życiorys W. Kondratowicz, b.d. [15 IX 1953], k. 17.

²³ Ibidem.

²⁴ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 23.

²⁵ Archiwum Ład w Łubnej (dalej: AŁŁ), KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb.

²⁶ Por. APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 3297, Wykaz pracowników KP PZPR w Kraśniku, b.d. [marzec/grudzień 1951], k. 51. Wacława Wiesława Malec. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/85839> [dostęp: 30.10.2023].

²⁷ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 338, Lista płac pracowników KP PZPR w Kraśniku za okres 1–30 XI 1952, k. 51. OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Zaświadczenie I sekretarza PZPR w Kraśniku dotyczące W. Kondratowicz, 4 IX 1953, k. 33.

²⁸ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Charakterystyka W. Kondratowicz, 26 X 1953, k. 35.

²⁹ Ibidem, Podanie W. Kondratowicz do szefa PUBP w Szczecinku z 15 IX 1953, k. 16.

³⁰ Ibidem, Charakterystyka Wiesławy Kondratowicz, 26 X 1953, k. 35. Wedle opinii funkcjonariuszy uwierzytelniających jej charakterystykę, czyli I sekretarza KP i kierownika Wydziału Organizacyjnego KP: „W okresie swej pracy wykazała brak zdyscyplinowania i obowiązkowości do wykonania powierzonych jej prac, przejawiała się u niej [sic!] zarozumiałość”.

decyzję o wyjeździe na „ziemie odzyskane”, do Szczecinka, aby tam poszukać pracy³¹. Znalazła posadę maszynistki w tamtejszym Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego, w którym pracowała od 27 października 1953 r. do 15 września 1955 r.³² Być może pewien wpływ na ubieganie się o akurat takie miejsce pracy oraz na finalne powodzenie starań miało to, że pracownikiem PUBP w Biłgoraju był wówczas jej szwagier (choć nie wymieniła go w ankiecie jako osoby „polecającej” ją do służby bezpieczeństwa)³³. Inaczej niż poprzedni, przełożeni z PUBP w Szczecinku wyrobili sobie o niej jako pracownicy dobre zdanie³⁴. W ówczesnych opiniach akcentowano widoczne u niej „stanie” [sic!] na dobrym poziomie pod względem politycznym, „dość dobrą znajomość” zagadnień marksizmu-leninizmu, aktywną postawę podczas szkoleń ideologicznych oraz uzupełnianie wiedzy ideologicznej dzięki samokształceniu. Reasumując: miała posiadać „perspektywy wzrostu [sic!] w aparacie B.[bezpieczeństwa] P.[ublicznego]”³⁵.

Po niespełna dwóch latach z posady tej zwolniła się na własną prośbę³⁶. Umotywowała ją „zamążpójściem” i związanymi z tym przenosinami do Lublina³⁷. W czerwcu 1955 r. wyszła za mąż za Henryka Malca, ślubu udzielono im w USC w Lublinie³⁸. Jej wybranek – i rówieśnik – był wówczas starszym

³¹ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Życiorys W. Kondratowicz, b.d. [15 IX 1953], k. 17.

³² Ibidem, Zaświadczenie naczelnika Wydziału Archiwum KW MO w Koszalinie z 23 X 1981, k. 5. AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb.

³³ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Ankieta specjalna W. Kondratowicz, 15 IX 1953, k. 27, 31.

³⁴ Ibidem, Charakterystyka służbowa maszynistki Kondratowicz Wiesławy, 12 II 1954, k. 56. Na jej temat napisano m.in.: „Jest kandydatem PZPR [...] – w życiu partyjnym bierze dość aktywny udział, co wyraża się w aktywności na szkoleniach ideologicznych. Zagadnienia Partii opanowała dość dobrze [sic!], stara się podnieść swój poziom ideologiczny przez samokształcenie. W pracy zawodowej jest pracownicą dobrą, jako dobra maszynistka – fachowa, dużo wydaje ze [sic!] siebie. W pracy cechuje ją szczerłość i zdyscyplinowanie. Nałożone obowiązki stara się wykonywać terminowo i sumiennie. [...] Pod względem moralnym nie ma żadnych zastrzeżeń, tryb życia prowadzi spokojny. Perspektywy wzrostu [sic!] w Organach B. P. posiada”.

³⁵ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Charakterystyka służbowa maszynistki Kondratowicz Wiesławy, 12 IV 1955, k. 57.

³⁶ Ibidem, Zaświadczenie naczelnika Wydziału Archiwum KW MO w Koszalinie z 23 X 1981, k. 5.

³⁷ Ibidem, Podanie Wiesławy Waclawy Malec [do Komendy Wojewódzkiej MO w Koszalinie] z 10 X 1981, k. 6.

³⁸ Ibidem, Wyciąg [z] aktu małżeństwa (odpis) Henryka Malca i Waclawy-Wiesławy Kondratowicz zawartego w dn. 11 VI 1955 w USC w Lublinie, k. 40.

instruktorem w Zarządzie Wojewódzkim ZMP w Lublinie³⁹. Przenosząc się do Lublina, początkowo zamierzała kontynuować pracę w strukturach „resortowych”, np. w WUBP lub PUBP w Lublinie, jako maszynistka. Jednakże brak wolnych etatów udaremnił te plany⁴⁰. Dlatego podjęła starania o znalezienie zatrudnienia w znanym jej z wcześniejszych doświadczeń zawodowych aparacie partyjnym. Udało jej się znaleźć posadę w Komitecie Miejskim (dalej: KM) PZPR w Lublinie, gdzie od 1 grudnia 1955 r. do końca listopada 1956 r. pracowała jako sekretarka (ewentualnie maszynistka)⁴¹. Z pracy w KM odeszła na własną prośbę⁴². Przez kilka kolejnych lat nie pracowała, co przypuszczalnie wynikało z poświęcenia się opiece nad dziećmi.

Działalność w ZMP i praca w komitetach PZPR naturalną kolejną rzeczą doprowadziły ją do członkostwa w tej partii. Różne źródła wskazują jako datę jej wstąpienia do PZPR dwie odmienne daty roczne, odpowiednio: 1953 r. i 1961 r. Prawdopodobnie odpowiadają one osiągnięciu kolejno statusowi kandydata i stałego członka partii⁴³. W okresie od 1 września 1961 r. do 31 maja 1965 r. pracowała jako sekretarka w Komendzie Chorągwi ZHP w Lublinie, a od 1 czerwca 1965 r., również na stanowisku sekretarki, w lubelskim KW PZPR. Najwyraźniej dobrze się odnajdywała, pracując w aparacie partyjnym. Przydzielono ją do Referatu ds. Opieki nad Działaczami Ruchu Robotniczego, któremu KC po miesiącach starań kierownictwa lubelskiego KW niedawno przyznał etat maszynistki, na którym pół roku później otrzymywa-

---

³⁹ Por. Henryk Malec. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/43242> [dostęp: 30.10.2023]. OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Raport W. Kondratowicz dla Dyrektora Departamentu Kadr i Szkolenia Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie z 24 VI 1955, k. 60.

⁴⁰ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Raport W. Kondratowicz dla Dyrektora Departamentu Kadr i Szkolenia Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie z 24 VI 1955, k. 60, 61.

⁴¹ Zob. APL, Komitet Miejski (dalej: KM) PZPR w Lublinie, sygn. 124, Protokół z posiedzenia Egzekutywy KM PZPR w Lublinie z 16 X 1956, k. 59. AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/22, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie 1964–1988, b.d., k. nlb. (rejestr potwierdza okres 1955–1956, w którym znów pracowała w aparacie PZPR).

⁴² APL, KM PZPR w Lublinie, sygn. 124, Protokół z posiedzenia Egzekutywy KM PZPR w Lublinie z 29 XI 1956, k. 118.

⁴³ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/22, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie 1964–1988, b.d., k. nlb. Wacława Wiesława Malec. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/85839> [dostęp: 30.10.2023]. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Kwestionariusz osobowy W.W. Malec z 13 IV 1974, k. nlb.

ła już uposażenie sekretarki⁴⁴. Najprawdopodobniej doszło do przekształcenia zajmowanego przez nią stanowiska w etat referentki kancelarii w owym Referacie⁴⁵. Prawdopodobnie na fali wydarzeń marcowych profilaktycznie ją „prześwietlono” z inicjatywy szefostwa wojewódzkiego MO w Lublinie⁴⁶. Wyobrażenia o jej zadaniach na tym stanowisku można nabrać na podstawie wniosku o przyznanie etatu sekretarki w Referacie ds. Działaczy Ruchu Robotniczego, najwyraźniej skasowanego w następstwie głębokiej reorganizacji aparatu partyjnego w połowie lat 70. Otóż obowiązki Malec w tym Referacie polegały na: ewidencjonowaniu działaczy-rencistów i członków rodzin zmarłych działaczy pobierających po nich renty oraz wniosków działaczy o przyznanie zapomóg, odznaczeń i leczenia sanatoryjnego etc., kierowanych do rozpatrzenia przez Komisję KW ds. Działaczy Ruchu Robotniczego⁴⁷. Do jej obowiązków należało także protokołowanie posiedzeń tej Komisji⁴⁸. W opiniach pracodawcy na jej temat z tego okresu niezmiennie powtarzano, że dawała się poznać jako dobry i zdyscyplinowany pracownik⁴⁹. Należy założyć, że tak właśnie było, choć zestaw sformułowań używanych w tych opiniach wydaje się być mocno sztamponowy, przypuszczalnie wskutek zrutynizowanego podejścia do ich redagowania.

W KW PZPR w Lublinie pracowała do końca czerwca 1975 r. Od następnego miesiąca przeszła do pracy w nowo powstałym KW PZPR w Białej Podlaskiej⁵⁰. Na jej posłuszne poddanie się przeniesieniu do pracy w innym

⁴⁴ APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 640, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 5 X 1964, k. 110.

⁴⁵ Ibidem, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 37, Lista płac pracowników KW PZPR w Lublinie za 1–31 stycznia 1968 r., k. 11. Z kolei w jednym z dokumentów z 1973 r. jej stanowisko określono jako Sekr.[etarka Referatu] ds. Op.[ieki nad Działaczami Ruchu Robotniczego]. Zob. APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 799, Projekt zaszerogowania pracowników biurowych i technicznych według siatki płac obowiązującej od 1 stycznia 1973 r. – załącznik do protokołu z posiedzenia Sekretariatu KW z 10 I 1973, k. 52.

⁴⁶ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Pismo zastępcy naczelnika Wydziału Kadr KW MO w Lublinie do naczelnika Wydziału „C” KW MO w Koszalinie z 10 IV 1968, k. 9.

⁴⁷ Por. APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 2948, Projekt etatów KW PZPR w Lublinie na 1975 rok, k. 43.

⁴⁸ Por. protokoły z posiedzeń komisji z okresu styczeń–czerwiec 1975 r., APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 4050, k. 8–9, 16, 38–39.

⁴⁹ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Zaświadczenia Inspektoratu Kadr KW PZPR w Lublinie z 12 II 1971 i Wydziału Kadr i Referatu ds. Działaczy KW PZPR w Lublinie z 13 IV 1974, k. nlb.

⁵⁰ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/23, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie (założona w roku 197...), k. nlb.

mieście (czego skądinąd wymagano od pracowników aparatu partyjnego) prawdopodobnie mogła dodatkowo wpłynąć perspektywa otrzymania awansu. A na przyznanie go jej – uzyskane w międzyczasie dodatkowe kwalifikacje, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. W białkopodlaskim Komitecie już od lipca zaszeregowano ją jako pracownika politycznego (dotychczas pełniła funkcje przypisywane pracownikom biurowym, zwanym „technicznymi”). Natomiast od sierpnia tego roku na listach płac występowała jako kierownik Referatu Listów i Inspekcji⁵¹, czyli komórki organizacyjnej o ewidentnie donośniejszym znaczeniu w porównaniu z tą, w której do niedawna pracowała w Lublinie, z uwagi na to, że za jej pośrednictwem trzymano rękę na pulsie społecznych nastrojów. Ów szczególny kanał informacyjny był ich probierzem, stwarzał bowiem możliwość kierowania przez mieszkańców województwa listów z różnymi bolączkami, skargami, prośbami o pomoc etc. do wojewódzkich władz partyjnych. Od maja 1978 r. zajmowała stanowisko zastępcy kierownika wydziału KW, bez zmiany dotychczasowego merytorycznego przydziału w strukturze komitetu⁵². Jako pracownik polityczny KW była zobligowana do utrzymywania kontaktu z organizacjami partyjnymi niższego szczebla, czego konsekwencją było np. włączenie jej (1981 r.) do jednego z zespołów aktywu wojewódzkiego, mających pomagać im w pracy (jej zespół miał „obsłużyć” Komitet Gminny PZPR w Białej Podlaskiej)⁵³. Czas jej zatrudnienia w białkopodlaskim Komitecie dobiegał już końca, rozważano bowiem (luty 1981 r.) ewentualność przeniesienia jej z Referatu Listów i Inspekcji⁵⁴. Z dniem 1 kwietnia 1981 r. została z niego odwołana i przeszła do pracy w KM PZPR w Lublinie jako instruktor⁵⁵. Zaangażowano ją w Miejskim Ośrodku Pracy

⁵¹ Archiwum Państwowe w Lublinie, Oddział w Radzynie Podlaskim (dalej: APL/OR), KW PZPR w Białej Podlaskiej, sygn. 1318, Listy płacy pracowników KW PZPR za okres 1–31 VII i 1–31 VIII 1975, k. 5, 27.

⁵² Ibidem, sygn. 1323, Listy płacy pracowników KW PZPR za okres 1–30 IV i 1–31 V 1978, k. 109, 139.

⁵³ Ibidem, sygn. 144, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 19 I 1981, k. 39. Ibidem, Zespoły aktywu wojewódzkiego do pracy z instancjami stopnia podstawowego (załącznik do wyżej wymienionego protokołu), k. 51.

⁵⁴ Ibidem, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 7 II 1981, k. 4. Ibidem, Propozycje przeniesienia partyjnego pracowników politycznych KW PZPR (załącznik do wyżej wymienionego protokołu), k. 9.

⁵⁵ APL/OR, KW PZPR w Białej Podlaskiej, sygn. 145, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 2 IV 1981, k. 43. APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 607, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 28 III 1981, k. 164. Ibidem, sygn. 201, Lista płacy pracowników KM PZPR w Lublinie za okres 1–30 IV 1981, k. 19.

Ideowo-Wychowawczej⁵⁶. Z perspektywy kariery w aparacie partyjnym zmiana ta nie oznaczała awansu. Jednak przyczyny zmiany stanowisk zajmowanych przez Malec miały prawdopodobnie głównie osobiste podłoże, poza tym kierownictwo partyjne zadbało o złagodzenie jej finansowych skutków⁵⁷.

Prawdopodobnie już wówczas czyniła ona starania, aby odejść z pracy w aparacie partyjnym lub nawet zupełnie się wycofać z aktywności zawodowej. Na to wskazywałoby np. zwrócenie się (lipiec 1981 r.) do byłego pracodawcy o przesłanie jej zaświadczenia o odbyciu w latach 50. służby w organach bezpieczeństwa publicznego⁵⁸. Zapewne konsekwencją tych dążeń było powzięcie przez Sekretariat KW PZPR w Lublinie (grudzień 1981 r.) decyzji o wystąpieniu do KC o przyznanie jej wcześniejszej emerytury⁵⁹. W międzyczasie zdecydowano jednak, że właściwszym rozwiązaniem byłoby jej „przejsie na rentę”, co zamierzano powiązać z podwyższeniem pobieranego przez nią dotychczas uposażenia⁶⁰. Ostatecznie jednak decyzja o zwolnieniu jej z pracy w aparacie PZPR musiała zostać anulowana. Czy fakt wprowadzenie w tym czasie stanu wojennego miał na to jakikolwiek wpływ? Niewykluczone, lecz nie znalazłem na ten temat żadnej wzmianki w materiale źródłowym.

Z końcem lipca 1982 r. Sekretariat KW zdecydował o odwołaniu jej ze stanowiska instruktora KM⁶¹. Od 1 sierpnia do 1 listopada 1982 r. pozostawała na rencie⁶². Już po trzech miesiącach jednak stan ten uległ zmianie (z nieznanym

⁵⁶ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 607, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 10 IV 1981, k. 204.

⁵⁷ Zatrudnienie Malec na stanowisku instruktora KM PZPR w Lublinie było skutkiem zmiany miejsca jej zamieszkania (niewykluczone, że spowodowanej przebiegiem kariery zawodowej jej męża). Sekretariat lubelskiego KW, uwzględniając to, że wcześniej pracowała ona w aparacie partyjnym na wyższych stanowiskach, przychylił się do wniosku Sekretariatu KM PZPR w Lublinie o podniesienie jej poborów – również w związku z planowanym przez nią przejściem na rentę (zob. APL, KW PZPR (II) w Lublinie sygn. 611, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 16 I 1982, k. 41). Poza tym kwestia przyznania jej dodatku specjalnego została wstępnie (?) uregulowana już w kwietniu 1981 r. (zob. APL, KW PZPR (II) w Lublinie sygn. 607, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 10 IV 1981, k. 204).

⁵⁸ OA IPNSz, sygn. IPN Sz 0116/646, Pismo naczelnika Wydziału Archiwum KW MO w Koszalinie do AKW PZPR w Lublinie z 23 X 1981, k. 4.

⁵⁹ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 610, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 12 XII 1981, k. 160.

⁶⁰ Ibidem, sygn. 611, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 16 I 1982, k. 41.

⁶¹ Ibidem, sygn. 616, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 30 VII 1982, k. 74.

⁶² AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb. Ibidem, sygn. 2/30, Rejestr rent i emerytur pracowników KW PZPR w Lublinie 1965–1990, k. nlb.

powodów) i Malec powróciła do pracy. Od 2 listopada 1982 r. zaczęła pracować jako nauczycielka w Szkole Podstawowej nr 13 w Lublinie, trwało to do połowy listopada 1984 r.⁶³ 15 listopada 1984 r. powróciła do pracy w KW, na stanowisko instruktora⁶⁴. Po niespełna dwóch tygodniach Sekretariat KW zatwierdził przydzielenie jej do Wojewódzkiego Ośrodka Kształcenia Ideologicznego (dalej: WOKI)⁶⁵. Ciąg tych dosyć nagłych zmian jest zastanawiający, niestety nie udało się ustalić, czym były one spowodowane. Na marginesie warto przypomnieć, że w owym czasie prowadzono już intensywne poszukiwania następcy dla chcącej przejść na emeryturę kierowniczkę AKW (o czym wyżej napisano), lecz najwyraźniej nie brano wówczas pod uwagę kandydatury Malec.

Niezależnie od aktywności zawodowej i życia rodzinnego Malec uzupełniała swoje kwalifikacje i podnosiła poziom wykształcenia, wracając do planów, które snuła jako osiemnastolatka, a które musiała na dłuższy czas zawieść. Po kilkunastu latach jej ambicje na tym polu nie osłabły. Wręcz przeciwnie, możliwe, że miała znacznie większą motywację (niewykluczone, że wpływał na to charakter jej obowiązków w aparacie partyjnym) do tego, aby kontynuować przerwana edukację. W 1970 r. zdobyła wykształcenie średnie ogólne, zdając maturę w Liceum dla Pracujących im. T. Kościuszki w Lublinie⁶⁶. W 1971 r. złożyła podanie o przyjęcie do Zawodowego Studium Administracyjnego (dalej: ZSA) w UMCS, do którego dostała się dopiero po odwołaniu się od początkowo negatywnej decyzji w tej sprawie. Była ona spowodowana nie najlepiej zdanym egzaminem wstępnym oraz dużą liczbą kandydatów również starających się o miejsce w ZSA⁶⁷. Na podstawie pracy dyplomowej napisanej na seminarium z zarządzania gospodarką u profesora Jana Szreniawskiego, zatytułowanej „Wpływ działalności Zarządu Wojewódzkiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Lublinie na doskonalenie zawodowe kadr dla gospodarki

---

⁶³ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb. Poszukiwania jej akt osobowych z tego okresu w wymienionej szkole i w Kuratorium Oświaty okazały się bezskuteczne.

⁶⁴ Ibidem, sygn. 2/23, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie (założona w roku 197...), k. nlb.

⁶⁵ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 633, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 12 XI 1984, k. 210.

⁶⁶ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Życiorys W.W. Malec z 11 III 1971, k. nlb. Ibidem, Kwestionariusz osobowy W.W. Malec z 12 II 1971, k. nlb.

⁶⁷ Ibidem, Podanie W.W. Malec do kierownictwa ZSA UMCS z 10 III 1971, k. nlb. Ibidem, odwołanie się W.W. Malec od decyzji w sprawie jej nieprzyjęcia na studia do Rektora UMCS W. Skrzydło z 7 VII 1971, k. nlb.

narodowej w latach 1970–1972”, latem 1974 r. ukończyła wyższe studia zawodowe⁶⁸. Nie zamierzała na tym poprzestać. Kilka miesięcy przed otrzymaniem dyplomu ukończenia ZSA wszczęła starania o to, by móc kontynuować studia i zdobyć zawodowy tytuł magistra. Jak podkreślała w podaniu o przyjęcie jej do zaocznego Studium Administracji (dalej: SA) przy Wydziale Prawa i Administracji UMCS, pracując od szeregu lat w KW PZPR w Lublinie, nie mogłaby „uzyskać żadnego społecznego awansu, bez ukończenia wyższych studiów”, czyli bez zdobycia pełnego wykształcenia wyższego⁶⁹. We wrześniu 1974 r. przyjęto ją na I rok SA (w roku akademickim 1974/1975) przy Wydziale Prawa i Administracji UMCS⁷⁰. Na podstawie pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem tego samego profesora, który był jej promotorem w ZSA, zatytułowanej „Podstawy prawne i teoretyczne zasady sprawnościowe w działalności praktycznej Wojewódzkiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Lublinie” i dzięki zdanemu egzaminowi otrzymała stopień magistra administracji⁷¹. Nawiasem mówiąc, bywało, że podawała informację o ukończeniu (1976 r.) studiów prawniczych w UMCS⁷². Nie przedstawiała się jednak jako prawniczka. Gdy przychodziło jej wskazać wyuczony zawód (lata 80.), zaznaczała – to skądinąd znamienne – że jest nauczycielką⁷³.

Po krótkim epizodzie pracy w szkole podstawowej powróciła (od 15 listopada 1984 r.) do aparatu KW PZPR w Lublinie⁷⁴. Tym razem oznaczało to kierowanie Ośrodkiem Pracy Ideowo-Wychowawczej w Rejonowym Ośrodku Pracy

⁶⁸ Ibidem, Praca dyplomowa W.W. Malec pt. „Wpływ działalności Zarządu Wojewódzkiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Lublinie na doskonalenie zawodowe kadr dla gospodarki narodowej w latach 1970–1972”, Lublin 1973/1974. Ibidem, Dyplom ukończenia wyższych studiów zawodowych w zakresie Zawodowego Studium Administracyjnego z 10 VII 1974, k. nlb.

⁶⁹ Ibidem, Podanie W.W. Malec do ZSA UMCS z 13 IV 1974, k. nlb.

⁷⁰ Ibidem Protokół Komisji z kolokwium konkursowego na I rok Studium Administracji przy Wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie z 17 IX 1974, k. nlb.

⁷¹ Ibidem, Praca magisterska W.W. Malec pt. „Podstawy prawne i teoretyczne zasady sprawnościowe w działalności praktycznej Wojewódzkiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Lublinie” napisana pod kierunkiem dr. hab. doc. J. Szreniawskiego, Lublin 1975/1976. Ibidem, Dyplom ukończenia studiów magisterskich w zakresie nauk administracyjnych z 1 VII 1976, k. nlb.

⁷² OA IPN Lu, sygn. IPN Lu 357/143135, Podanie-kwestionariusz W.W. Malec do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 1 VII 1986, k. 2.

⁷³ Ibidem, Podanie-kwestionariusz W.W. Malec do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 1 VII 1986, k. 2.

⁷⁴ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/23, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie (założona w roku 197...), k. nlb.

Partyjnej (dalej: ROPP) Lublin wraz z przydziałem do WOKI⁷⁵. Objęła tam stanowisko starszego instruktora – organizatora szkolenia kursowego kadry funkcyjnej seminarzystów i wykładowców szkolenia partyjnego oraz koordynatora działalności naukowo-badawczej i wydawniczej, dotyczącej doskonalenia treści i metod pracy szkoleniowej partii⁷⁶. Była to najbardziej odpowiedzialna i najważniejsza spośród funkcji sprawowanych przez nią dotychczas. Na podstawie zakresu czynności przypisanych do tego etatu można odtworzyć pełny zakres jej zadań, do których należało: prowadzenie systematycznej pracy z wyżej wymienioną kadrą seminarzystów i wykładowców, planowanie i organizowanie dla nich kursów i seminariów, „troska o wysoki poziom zajęć pod względem merytorycznym i metodycznym”, dobór kadry seminarzystów i konsultantów WOKI i ROPP na kursy centralne, prowadzenie ewidencji seminarzystów i konsultantów z ROPP oraz inspirowanie ich pracy w terenie. Do niej należało też współdziałanie z wydziałami KW w zakresie organizowania kursów i szkoleń dla pracowników aparatu PZPR, aktywu funkcyjnego i członków organizacji społecznych, jak również opracowywanie programów kursów organizowanych przez WOKI. Do tego trzeba dodać: opracowywanie wzorcowych programów kursów, konsultowanie programów szkolenia ideologicznego i politycznego prowadzonego przez wydziały KW, ROPP, instancje terenowe i zakładowe oraz organizacje społeczne i instytucje pod kątem przydatności i zgodności z założeniami działań ideowo-wychowawczych partii, „proponowanie i przygotowywanie (z pomocą Biblioteki KW) przydatnych zestawów literatury, publikacji prasowych i materiałów poglądowych dla potrzeb szkolenia partyjnego, prowadzenie dokumentacji organizowanych kursów i seminariów oraz dokonywanie rozliczeń za wykłady zgodnie z obowiązującymi przepisami”⁷⁷. Nie można pominąć inicjowania, programowania i prowadzenia badań naukowych [sic!] w zakresie treści, metod i efektów pracy ideologicznej i szkoleniowej (w tym WUML), a także opracowywania lub konsultowania ankiet, kwestionariuszy itp. dotyczących kontroli i badań prowadzonych przez WOKI. Łączyło się to z inicjowaniem i programowaniem działalności wydawniczej WOKI (w tym wydawaniem kwartalnika programowo-metodycznego „Propozycje” z przeznaczeniem dla aktywu propagandowego oraz przygotowywaniem innych wydawnictw we-

⁷⁵ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb.

⁷⁶ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 3463, Zakres czynności pracowników WOKI przy KW PZPR w Lublinie, b.d. [1982/1984], k. 48.

⁷⁷ Ibidem.

wewnętrznych, niezbędnych do działalności politycznej KW), oraz inspirowaniem i egzekwowaniem materiałów do publikowania w „Biuletynie informacyjnym KW”. Duże znaczenie miały też „programowanie” tematyki na posiedzenia Komisji Ideologicznej KW i praca z Radą Programowo-Metodyczną WOKI, a także sporządzanie ocen i informacji dotyczących działalności kursowej i badawczej oraz wydawniczej WOKI⁷⁸. Wedle informacji na temat zakresu zadań i obsady personalnej WOKI, do zadań Malec jako instruktora WOKI należała problematyka informacji politycznej, kolportaż broszur i zapewnianie pomocy metodycznych do szkolenia⁷⁹. Na tak obficie wypełnionym obowiązku stanowisku instruktora WOKI pracowała ona do 14 września 1987 r. włącznie⁸⁰.

Jej kolejnym, i jak się miało okazać ostatnim zajęciem wykonywanym w aparacie lubelskiej PZPR, było kierowanie AKW. 15 września 1987 r. została starszym instruktorem i jednocześnie szefową tej komórki organizacyjnej, o czym Sekretariat KW zdecydował dosłownie dzień wcześniej⁸¹. Nic nie wiadomo o okolicznościach, w jakich „wypłynęła” jej kandydatura na to stanowisko. Można jedynie odnieść wrażenie, że nastąpiło to dosyć nagle. Bez wątplenia jednak wybór nie był przypadkowy. Drogę do funkcji archiwistki uitorowały jej z jednej strony doświadczenia zebrane w pionie ideowo-wychowawczym, z drugiej obeznanie z czynnościami kancelaryjnymi, a także praca w charakterze bibliotekarki. Dyplom ukończenia wyższych studiów administracyjnych też mógł się do tego przyczynić. Jej obowiązki w Referacie ds. Działaczy Ruchu Robotniczego KW PZPR w Lublinie oraz w Referacie Listów i Inspekcji KW PZPR w Białej Podlaskiej przynajmniej dwukrotnie (1975 r., 1976 r.) spowodowały konieczność skorzystania z zasobu AKW w Lublinie, tak że nie była to dla niej *terra ignota*⁸². O tym, że miała ona osobowościowe predyspozycje do objęcia tej funkcji, świadczyłyby odpowiedzi wpisane do kwestionariusza z początku 1988 r. Odpowiadając na pytanie: „Jakie wartości cenisz w wykonywanym zawodzie (archiwisty)?”,

⁷⁸ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 3463, Zakres czynności pracowników WOKI przy KW PZPR w Lublinie, b. d. [1982/1984], k. 49.

⁷⁹ Ibidem, sygn. 4279, b.t. [Zakres czynności i obsada personalna WOKI przy KW PZPR w Lublinie], b.d. [1984/1987], k. 22.

⁸⁰ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb.

⁸¹ Ibidem. APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 673, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 14 IX 1987, k. 3.

⁸² APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 4116, Wykaz osób korzystających z AKW PZPR w Lublinie w 1975 r. – załącznik do sprawozdania AKW PZPR w Lublinie za rok 1975, ze stycznia 1976 r., k. 59. Ibidem, Wykaz osób korzystających z AKW PZPR w Lublinie w 1976 r., k. 64.

napiśla: „Szacunek dla przeszłości, skrupulatność, umiejętność popularyzacji”, z kolei na pytanie: „Co przynosi Ci zadowolenie z wykonywanej pracy w AKW?”, udzieliła odpowiedzi: „Możliwość systematycznej pracy”⁸³.

Przez pewien czas wdrażała się do nowych zadań pod okiem odchodzącej na emeryturę Szawdzin. Wynikało to z wydanego kilka lat wcześniej zalecenia przedstawiciela CA KC PZPR, zgodnie z którym nowy kierownik AKW powinien popracować przynajmniej przez trzy miesiące razem z dotychczasowym⁸⁴. W rezultacie Szawdzin zajmowała do stycznia 1988 r. włącznie ½ etatu sekretarki w Archiwum⁸⁵. Z kolei na liście płac pracowników lubelskiego KW za grudzień 1987 r. przy nazwisku Malec (w rubryce: stanowisko pracy) pojawił się dopisek „Arch.”, oznaczający niewątpliwie „archiwista”. Natomiast w podobnym dokumencie za styczeń 1988 r. określono ją już jako starszego instruktora⁸⁶. Jako datę rozpoczęcia pracy – w domyśle: kierowniczką – w AKW podawała ona 1 stycznia 1988 r.⁸⁷ Należy to powiązać z objęciem pełnego zakresu obowiązków związanych z tym stanowiskiem, wraz z przejściem całej odpowiedzialności za zasób powierzonego jej Archiwum. Ze sprawozdania AKW za 1987 r., sporządzonego jeszcze przez Szawdzin, można wyczytać, że sprawdziła ona zawartość aktową wszystkich pomieszczeń (wykonała skontrolum) i przygotowała Archiwum do przekazania nowej kierownik, Wiesławie Malec⁸⁸. Do protokolarnego przekazania go tej ostatniej doszło 31 grudnia 1987 r.⁸⁹

W ostatnim okresie zatrudnienia w AKW Malec zajmowała etat inspektora w Wydziale Społeczno-Prawnym, w którym było ono organizacyjnie usytuowa-

⁸³ AAN, KC PZPR w Warszawie, sygn. XXIII-322, Bez tytułu [Ankieta sprawozdawcza AKW PZPR w Lublinie z początku 1988 r.], 6 II 1988, k. nlb.

⁸⁴ Ibidem, sygn. XXIII-294, Sprawozdanie z wizytacji AKW PZPR w Lublinie w dn. 21 XI 1984, 23 XI 1984, k. nlb.

⁸⁵ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 137, Lista płacy pracowników KW PZPR w Lublinie za okres 1–31 I 1988, k. 7.

⁸⁶ Ibidem, sygn. 136, Lista płacy pracowników KW PZPR w Lublinie za okres 1–31 XII 1987, k. 10. Ibidem, sygn. 137, Lista jw. za okres 1–31 I 1988, k. 7.

⁸⁷ AAN, KC PZPR w Warszawie, sygn. XXIII-322, Bez tytułu [Ankieta sprawozdawcza AKW PZPR w Lublinie z początku 1988 r.], 6 II 1988, k. nlb.

⁸⁸ Ibidem, Ankieta sprawozdawcza AKW PZPR w Lublinie za 1987, 31 XII 1987, k. nlb.

⁸⁹ APL, Registratura APL, Spis roboczy Oddziału II, poz. nr 38, Protokół zdawczo-odbiorczy przekazania Archiwum KW PZPR, sporządzony w dn. 31 XII 1987, k. nlb. Dokładniejszą wersję protokołu przygotowano miesiąc później. Zob. Ibidem, Protokół zdawczo-odbiorczy zasobu Archiwum KW PZPR w Lublinie, 1 II 1988, s. 5.

ne⁹⁰. Funkcję kierownika AKW sprawowała do końca grudnia 1989 r., następnie, z dniem 1 stycznia 1990 r., oficjalnie przeszła na emeryturę⁹¹. Jednak jej odejście z pracy jeszcze się nieznacznie opóźniło, gdyż Sekretariat KW z końcem grudnia 1989 r. zdecydował, że m.in. ona pozostanie na dotychczasowym stanowisku (choć w wymiarze pół etatu) do końca stycznia następnego roku „[...] w związku z koniecznością wypełniania w tym okresie zadań związanych z jego funkcjonowaniem”⁹². W konsekwencji sprawowanie przez nią opieki nad AKW PZPR w Lublinie przeciągnęło się do końca stycznia 1990 r., do czasu, gdy doszło do przekazania jej najwyraźniej wyznaczonemu do tej roli kierownikowi WOKI⁹³.

Prywatnie była żoną Henryka Malca, działacza politycznego i urzędnika państwowego, z zawodu ekonomisty. Zajmował dosyć wysoką pozycję w ówczesnym establishmencie, pełniąc kolejno wiele odpowiedzialnych funkcji. Był m.in. przewodniczącym Zarządu Okręgu Związku Zawodowego Pracowników Spółdzielni Pracy, członkiem Egzekutywy KW PZPR w Białej Podlaskiej (1975–1981) i wicedyrektorem Wojewódzkiego Zjednoczenia Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Lublinie (1981–1982), następnie starszym instruktorem w Wydziale Polityczno-Organizacyjnym KW PZPR w Lublinie (1982 r.), a po odejściu stamtąd dyrektorem Oddziału ZUS w Lublinie⁹⁴. Małżonkowie mieli dwoje dzieci – syna i córkę⁹⁵. Do wczesnych lat 70. XX w. nie posiadała żadnych odznaczeń, ale zrekompensovano jej to w dekadzie „gierkowskiej”. W 1974 r.

⁹⁰ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Świadcstwo pracy W.W. Malec z 22 I 1990, k. nlb. APL, Registratura APL, Spis roboczy Oddziału II, poz. nr 38, Struktura KW PZPR w Lublinie, Lublin 1985, s. nlb. APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 675, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 17 XII 1987, k. 2.

⁹¹ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nlb. AAN, KC PZPR w Warszawie, sygn. XXIII-299, Pracownicy Archiwów KW odchodzący na emeryturę z dn. 1 I 1990, k. nlb.

⁹² APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 689, Protokół zdawczo-odbiorczy AKW PZPR w Lublinie z 29 XII 1989, k. 266.

⁹³ Ibidem, sygn. 4262, Protokół zdawczo-odbiorczy AKW PZPR w Lublinie z 31 I 1990, k. 1.

⁹⁴ Henryk Malec. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/43242> [dostęp: 30.10.2023]. APL, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie, Wydział Organizacyjno-Prawny, sygn. 1.2/1865, Kwestionariusz członka Komisji Zatrudnienia i Rezerw Pracy WRN, H. Malca, 18 VI 1970, k. 106. APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 646, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 31 XII 1982, k. 297. OA IPNŁu, sygn. IPN Lu 357/143135, Podanie-kwestionariusz W. Malec do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 1 VII 1986, k. 2.

⁹⁵ OA IPNŁu, sygn. IPN Lu 357/143135, Podanie-kwestionariusz W. Malec do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 1 VII 1986, k. 4.

otrzymała Srebrny Krzyż Zasługi i Medal XXX-lecia PRL, a pięć lat później uho-norowano ją Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski⁹⁶.

Ostatnia faza „zmięrczu” – Roman Teodor Szyszka, faktyczny opiekun Archiwum byłego Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Lublinie

Z końcem stycznia 1990 r. opiekę nad Archiwum byłego już KW PZPR w Lublinie, być może wraz z jakimiś rudymenarnymi obo-wiązkami względem jego zasobu, od Malec przejął Roman Teodor Szyszka. Nie miał on żadnego fachowego przygotowania do zarzą-dzania archiwum, ale problematyka archiwal-na nie była dla niego całkiem nowa. Bodajże raz miał wcześniej okazję do wystąpienia w roli zastępcy Malec, *eo ipso* reprezentując lubelskie wojewódzkie archiwum partyjne na ogólnokrajowej naradzie kierowników AKW 31 grudnia 1989 r.⁹⁷ Natomiast z jego zasobem miał styczność dużo wcześniej, w 1969 r., gdy jako świeżo upieczony instruktor Wydziału Organizacyjnego KW poszukiwał w zespo-łach KW i KP PZPR materiałów potrzebnych na Plenum KW⁹⁸.

Roman Teodor Szyszka urodził się 13 kwietnia 1936 r. we Włodzimierzu Wo-łyńskim⁹⁹ i był najstarszym z trojga rodzeń-

Il. 2. Roman Teodor Szyszka,
Kierownik Wojewódzkiego Ośrodka
Kształcenia Ideologicznego
przy KW PZPR w Lublinie,
późniejszy opiekun Archiwum
byłego KW PZPR w Lublinie
(źródło: OA IPNŁu)

⁹⁶ Zob. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 25/45, Kwestionariusz osobowy W.W. Malec z 12 II 1971, k. nłb. AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 1/1332, Wyciąg z akt osobowych W.W. Malec z 3 IV 1981 (z późn. dopiskami), k. nłb.

⁹⁷ AAN, KC PZPR w Warszawie, sygn. XXIII-299, Lista obecności pracowników AKW na naradzie w CA KC PZPR w dniu 31 XII 1989, k. nłb.

⁹⁸ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 4118, Wykaz osób korzystających z zasobu AKW PZPR w Lublinie w 1969 r. z 5 I 1970, k. 94.

⁹⁹ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Wypis z aktu urodzenia R.T. Szyszki, Rz.[ymisko] Kat. [olicka] Parafia Najśw.[giętszego] Serca Jezus we Włodzimierzu Wołyńskim, 5 V 1936, k. 86.

stwa¹⁰⁰. Zarówno ojciec Jan, jak i matka Weronika z Dubickich, byli pochodzenia chłopskiego. W okresie powojennym ojciec pracował w Lubelskich Zakładach Eternitu¹⁰¹. Być może dlatego starszemu synowi zdarzało się podawać, że ma on pochodzenie robotnicze¹⁰². Notabene Jan Szyszka był zawodowym podoficerem, podczas wojny służył w (bliżej nieokreślonym) „wojsku polskim poza krajem”¹⁰³. Należy żałować, że w aktach nie pojawia się informacja, gdzie odbywał służbę. Choć wydaje się, że gdyby był żołnierzem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, on sam, jak i jego rodzina w Polsce „Ludowej” prawdopodobnie mogliby mieć z tego tytułu nieprzyjemności. Okres okupacji Szyszka spędził w Gardzienicach, u dziadka, w latach 1945–1947 mieszkał w Hrubieszowie, następnie przeprowadził się do Lublina¹⁰⁴. Edukację na poziomie podstawowym rozpoczął w 1943/1944 r. w Gardzienicach, a w 1952 r. zakończył w Lublinie. W tym ostatnim po kolejnych czterech latach ukończył korespondencyjne liceum ogólnokształcące¹⁰⁵. W latach 1956–1959 studiował w UMCS fizykę, zaliczając cztery semestry tegoż kierunku¹⁰⁶. Jednakże „z powodu warunków materialnych” i konieczności podjęcia pracy zarobkowej zmuszony był przerwać studia, aby dopomóc ojcu w utrzymywaniu rodziny¹⁰⁷. Tuż po podjęciu i w trakcie pracy zarobkowej, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu, starał się wykorzystywać nadarzające się możliwości, by podnosić posiadane kwalifikacje. Zaliczył kursy w ramach Centralnej Akcji Szkoleniowej ZHP (1958, 1959 r.) i Centralnej Szkoły Instruktorskiej Związku Harcerstwa Polskiego (dalej: ZHP)

¹⁰⁰ OA IPNŁu, sygn. IPN Lu 357/5123, Podanie-kwestionariusz R. Szyszki do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 6 VII 1985, k. 4.

¹⁰¹ AAN w Warszawie, Archiwum Szkół Partyjnych w Akademii Nauk Społecznych w Warszawie (dalej: ASPwANS), sygn. 46/260, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb. OA IPNŁu, sygn. IPN Lu 357/5123, Podanie-kwestionariusz R. Szyszki do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 6 VII 1985, k. 2.

¹⁰² AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Kwestionariusz osobowy R.T. Szyszki z 5 II 1972, k. 7.

¹⁰³ Ibidem, Ankieta indywidualna [R. T. Szyszki] kandydata na I rok studiów z 28 III 1956, k. 81.

¹⁰⁴ Ibidem, Życiorys R.T. Szyszki, b.d. [1956 r.], k. 79.

¹⁰⁵ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Życiorys R.T. Szyszki z 30 I 1972, k. 11. APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 3501, Kandydaci na studia [na uczelni] Wyższa Szkoła Partyjna w Moskwie w roku 1973/74 [zgłoszeni przez] KW PZPR w Lublinie, b.d. [styczeń 1973], k. 91.

¹⁰⁶ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Kwestionariusz osobowy R.T. Szyszki z 30 V 1970, k. 41.

¹⁰⁷ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Podanie R.T. Szyszki do Rektora UMCS z 30 V 1970, k. 39.

(1960, 1961 r.)¹⁰⁸. W 1966 r. ubiegał się o przyjęcie go na studia w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR, ale nie ma potwierdzenia na to, że faktycznie je podjął¹⁰⁹. W tym samym roku – notabene wyprzedzając na tym polu podobne działania podjęte przez jego poprzedniczkę, Malec – rozpoczął naukę w Zawodowym Studium Administracyjnym przy UMCS. O tym, co nim wtedy powodowało, można się dowiedzieć z podania o przyjęcie do ZSA. Miało mu założyć na zdobyciu kwalifikacji niezbędnych do wykonywania „pracy zawodowej i społecznej etatowego pracownika politycznego aparatu ZHP [sic!] i radnego”¹¹⁰. Jednakże ukończył tylko pierwszy semestr I roku (1966/1967) tych studiów i następnie z nieznanymi powodami je przerwał¹¹¹.

Być może przeszkodą okazały się jego niemałe ambicje, szerokie zainteresowania i potrzeba angażowania się, które uwidaczniały się nie tylko na płaszczyźnie zawodowej i kształceniu się, ale były widoczne również na niwie społeczno-politycznej. W latach 1956–1959 był członkiem Zrzeszenia Studentów Polskich¹¹². W 1957 r. wstąpił do Związku Młodzieży Socjalistycznej (dalej: ZMS). Po kilku latach zdobył pozycję członka Zarządu Miejskiego ZMS w Lublinie (1964–1967)¹¹³. W maju 1959 r. przyjęto go w poczet kandydatów PZPR, rok później (marzec 1960 r.) został jej członkiem¹¹⁴. Był drugim (1964–1966), a następnie (od stycznia 1966 r.) pierwszym sekretarzem POP PZPR przy Komendzie Chorągwi Lubelskiej¹¹⁵. W latach 1964–1966 był

¹⁰⁸ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Ankieta personalna R.T. Szyszki, 4 VI 1968, k. nlb. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Życiorys R.T. Szyszki z 30 I 1972, k. 11.

¹⁰⁹ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Zaświadczenie Prorektor WSNS przy KC PZPR dla R. Szyszki z 6 VI 1966, k. 53.

¹¹⁰ Ibidem, Podanie R.T. Szyszki o przyjęcie na studia w ZSA przy UMCS z 27 VI 1966, k. 50.

¹¹¹ Ibidem, Indeks R.T. Szyszki, studenta Zawodowego Studium Administracyjnego przy UMCS w Lublinie, s. 4.

¹¹² Ibidem, Życiorys R.T. Szyszki z 11 II 1966, k. 56.

¹¹³ Roman Teodor Szyszka. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47072> [dostęp: 30.10.2023]. AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Ankieta personalna R.T. Szyszki, 4 VI 1968, k. nlb.

¹¹⁴ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb. Ibidem, Ankieta personalna R.T. Szyszki, 4 VI 1968, k. nlb. Roman Teodor Szyszka. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47072> [dostęp: 30.10.2023].

¹¹⁵ Por. Roman Teodor Szyszka. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47072> [dostęp: 30.10.2023]. AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb.

członkiem prezydium i sekretarzem Komisji Rewizyjnej KM PZPR w Lublinie, jednocześnie działał w Komisji Oświaty tegoż komitetu¹¹⁶. W latach 1964–1966 należał do Ligi Obrony Kraju, poza tym zasiadał wówczas w Prezydium Zarządu Miejskiego w Lublinie¹¹⁷. W czerwcu 1965 r. wybrano go na radnego Miejskiej Rady Narodowej w Lublinie¹¹⁸. Funkcję tę sprawował do 1969 r.¹¹⁹

Jednak decydujący wpływ na jego życiowe decyzje, jako dwudziestoparolatka, miały najpewniej względy materialne. Rezygnując ze studiowania fizyki (1959 r.), powziął postanowienie o podjęciu pracy zarobkowej w harcerstwie. Grunt pod tę decyzję był już należycie przygotowany: od marca 1957 r. do kwietnia 1959 r. był społecznym (nieetatowym) instruktorem w Komendzie Hufca ZHP w Lublinie¹²⁰. Trzeba przyznać, że najwyraźniej bardzo dobrze się sprawdzał w tej pracy i dosyć szybko w niej awansował. Pełnił kolejno funkcje: etatowego instruktora Komendy Hufca ZHP Lublin (maj 1959 r. – styczeń 1963 r.), komendanta Komendy Hufca ZHP Lublin (luty 1963 r. – marzec 1966 r.) i zastępcy komendanta Chorągwi Lubelskiej ZHP im. PKWN (kwiecień 1966 r. – wrzesień 1969 r.). Mógł wówczas poznać Malec, pracującą jako sekretarka w pierwszej połowie lat 60. w lubelskiej Chorągwi ZHP. Rozkazem z 24 sierpnia 1958 r. otrzymał stopień podharcmistra w Chorągwi Lubelskiej¹²¹. Z kolei 1 stycznia 1961 r. otrzymał stopień harcmistrza¹²². W listopadzie 1966 r. Szyszka został mianowany przewodniczącym Komisji Kształcenia i Prób Instruktorskich przy Komen-

---

¹¹⁶ Por. Roman Teodor Szyszka. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47072> [dostęp: 30.10.2023]. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Życiorys R.T. Szyszki z 11 II 1966, k. 56. AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb.

¹¹⁷ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Ankieta personalna R.T. Szyszki, 4 VI 1968, k. nlb.

¹¹⁸ Ibidem, Życiorys R.T. Szyszki, 15 V 1968, k. nlb.

¹¹⁹ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Życiorys R.T. Szyszki z 30 I 1972, k. 12.

¹²⁰ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Ankieta personalna R.T. Szyszki, 4 VI 1968, k. nlb.

¹²¹ Rozkaz Naczelnika Związku Harcerstwa Polskiego L. 11/58 z 24 sierpnia 1958 r., „Wiadomości Urzędowe Związku Harcerstwa Polskiego”, R. 2, nr 3/9, sierpień–październik 1958, s. 12. W tym miejscu chciałbym bardzo podziękować doktorowi Rafałowi Openkowskiemu (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), który udzielił mi bardzo obszernych i dokładnych wskazań dotyczących archiwaliów ZHP, dzięki którym mogłem w tym artykule wykorzystać wiele zawartych w nich informacji.

¹²² Rozkaz Naczelnika Związku Harcerstwa Polskiego L. 1/61 z 1 stycznia 1961 r., „Wiadomości Urzędowe Związku Harcerstwa Polskiego”, R. 5, nr 2/24, luty 1961, s. 5.

dzie Chorągwi Lubelskiej im. PKWN¹²³. 16 kwietnia 1969 r. ponownie wybrano go w skład siedmioosobowej Komendy Chorągwi Lubelskiej im. PKWN¹²⁴, lecz rok ten miał się okazać ostatnim, w którym piął się po szczeblach kariery w strukturach harcerstwa.

Rozkaz Naczelnika ZHP z lutego 1970 r. usankcjonował jego rezygnację z członkostwa w Komendzie Chorągwi Lubelskiej im. PKWN i zwolnienie z funkcji zastępcy jej komendanta z początkiem października 1969 r., „w związku z przejściem do pracy w aparacie partyjnym”¹²⁵. Jego działalność w harcerstwie była przepełniona sukcesami i nacechowana dosyć szybkimi awansami, zatem to nie związane z nią problemy musiały go skłonić do odejścia. Najprawdopodobniej spowodowała to jego ambicja, której przejawem była wola zdobycia wyższej pozycji społecznej. Szyszka wyrobił sobie w środowisku harcerskim bardzo dobrą opinię, o czym przekonuje lektura dwóch pism: Sekretarza Propagandy KW PZPR w Lublinie z czerwca 1968 r. i Naczelnika Głównej Kwatery ZHP z października 1969 r. Ten pierwszy, bazując niewątpliwie na zrobionym rozeznaniu wobec kandydata do szkoły partyjnej, napisał, że Szyszka „W okresie pracy w ZHP dał się poznać jako bardzo zdolny i wartościowy pracownik. W pracy swojej osiąga bardzo dobre wyniki. Jest koleżeński, za swój życzliwy stosunek do otoczenia zyskał sobie zaufanie współpracowników oraz szerokich rzesz młodzieży. Cechuje go duże zdyscyplinowanie i sumienność w wykonywaniu powierzonych obowiązków”¹²⁶. Z kolei Naczelnik ZHP wypowiedział się o nim następująco: „[Szyszka] wykazał się głęboką ideowością i pełnym zaangażowaniem na trudnym i odpowiedzialnym odcinku działalności – na funkcji zastępcy komendanta chorągwi do spraw programowych. Kwalifikacje swoje podniósł jeszcze, kończąc Roczną Szkołę Aktywu Partyjnego”¹²⁷. Za „długoletnią pracę instruktorską w harcerstwie”, jako jeden z „zasłużonych instruktorów

¹²³ Muzeum Harcerstwa w Warszawie, Główna Kwatera ZHP (dalej: GK ZHP), Wydział Organizacyjny, Rozkazy [Naczelnika Głównej Kwatery ZHP] 1966, znak akt C I 7/8, 110, Rozkaz Naczelnika ZHP L. 8/66 z 1 listopada 1966 r., k. nlb.

¹²⁴ Muzeum Harcerstwa w Warszawie, GK ZHP, Rozkazy Naczelnika G.K. [Głównej Kwatery] ZHP 1967–1969, bez sygn., Rozkaz L. 5/69 z 5 maja 1969, k. nlb.

¹²⁵ Ibidem, Rozkazy Naczelnika G.K. [Głównej Kwatery] ZHP 1970, bez sygn., Rozkaz L. 2/70 z 1 lutego 1970 r., k. nlb.

¹²⁶ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Charakterystyka R.T. Szyszki autorstwa Sekretarza KW PZPR E. Machockiego z 5 VI 1968, k. nlb.

¹²⁷ APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 693, Pismo Naczelnika ZHP W. Kineckiego do KW PZPR w Lublinie z 25 X 1969, k. 106.

ZHP”, Szyszka został w lipcu 1971 r. uhonorowany stopniem Harcmistrza Polski Ludowej¹²⁸.

Obrót spraw na płaszczyźnie zawodowej, jaki nastąpił u Szyszki z końcem lat 60., nie był niczym zaskakującym, gdyż od początku tej dekady zauważalne było jego rosnące zaangażowanie w działalność w strukturach PZPR. Nie uchodziło to uwadze kierownictwa partyjnego. Sekretariat KW PZPR w Lublinie na posiedzeniu 3 czerwca 1968 r. zdecydował o wysłaniu go na roczne przeszkolenie w Centralnej Szkole Partyjnej (dalej: CSzP) przy KC PZPR w Warszawie¹²⁹. Jego studia w CSzP na kierunku ideologiczno-propagandowym trwały od 15 września 1968 r. do 27 czerwca 1969 r. Na podstawie przygotowanej pracy pt. „Istota zaangażowania społecznego”, ocenionej na ocenę bardzo dobrą, uzyskał dyplom ukończenia studiów z identyczną oceną ogólną¹³⁰. Dyrektor CSzP, prof. dr Władysław Zastawny, wystawił mu, jako jej słuchaczowi i absolwentowi, ogólną charakterystykę. Można w niej wyczytać m.in. to, że „[...] był sumienny i systematyczny w opanowywaniu wiedzy” oraz „Przejawiał niesłychaną ambicję i upór w zdobywaniu wiedzy i rywalizacji o wyniki studiów”. W ich trakcie miał objawiać szczególne zainteresowanie problematyką socjologiczną, etyczną i pedagogiczną. Z kolei wedle opinii promotora, doc. dr. Mieczysława Michalika, w przyszłości powinien on kontynuować studia humanistyczne i napisać z tej dziedziny pracę doktorską¹³¹.

Sam zainteresowany nie zarzucił jednak planów powrotu do studiowania nauk ścisłych. Wtedy właśnie zapewniał, że „dziedzina fizyki i matematyki” zawsze go głęboko interesowała, zainteresowanie to się utrzymywało i chciałby dokończyć studia „z dziedziny, która go zawsze pasjonowała”¹³². Pod koniec maja 1970 r. złożył podanie o „reaktywowanie go” jako studenta studiów zaocznych „na sekcji fizyki” na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym w UMCS

¹²⁸ Muzeum Harcerstwa w Warszawie, GK ZHP, Rozkazy Naczelnika G.K. [Głównej Kwatery] ZHP 1971–1973, bez sygn., Rozkaz L. 8/71 z 22 lipca 1971 r., k. nlb.

¹²⁹ AAN w Warszawie, ASPwANS, sygn. 46/260, Wyciąg z protokołu nr 23 z posiedzenia Sekretariatu KW PZPR w Lublinie z 3 VI 1968, 6 VI 1968, k. nlb.

¹³⁰ Ibidem, Dyplom ukończenia studiów w CSzP w Warszawie przez R. Szyszkę, 27 VI 1969, k. nlb. Ibidem, Indeks nr 162/II R. Szyszki, słuchacza CSzP w roku szkolnym 1968/1969, k. nlb.

¹³¹ Ibidem, Charakterystyka R. Szyszki autorstwa Dyrektora CSzP, W. Zastawnego, b.d. [czerwiec? 1969], k. nlb. Ibidem, Opinia o R. Szyszce autorstwa kierownika seminarium nt. „Wzór osobowy człowieka socjalizmu”, M. Michalika, 12 IV 1969, k. nlb.

¹³² AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Podanie R.T. Szyszki do Rektora UMCS z 30 V 1970, k. 40.

w Lublinie¹³³. Jednak i tym razem jego studia w tym uniwersytecie długo nie potrwaly. Wskutek jego rezygnacji, złożonej 30 marca 1971 r., został po niespełna roku skreślony z listy studentów¹³⁴.

Być może studiowanie odczuwalnie kolidowało z jego poczynaniami jako świeżo upieczonego pracownika aparatu partyjnego? Pod koniec września 1969 r. Egzekutywa KW PZPR w Lublinie zatwierdziła Szyszkę na stanowisku instruktora Wydziału Organizacyjnego KW¹³⁵. Do pracy przystąpił 1 października tego roku¹³⁶. W Wydziale Organizacyjnym pracował tylko przez dwa miesiące, następnie przeszedł do Wydziału Nauki i Oświaty, także na stanowisko instruktorskie (w okresie 1 grudnia 1969 r. – 14 kwietnia 1972 r.), aby po dwóch latach wrócić do Wydziału Organizacyjnego, w którym (od 1 czerwca 1972 r. do 28 sierpnia 1973 r.) zajmował stanowisko starszego instruktora. Wysoce prawdopodobne, że liczył on, podobnie jak i środowisko harcerskie, które przecież nie bez powodu opuszczał, na objęcie już od początku nieco wyższego stanowiska w aparacie partyjnym. Do takich wniosków uprawnia pismo Naczelnika ZHP, Wiktora Kineckiego, wystosowane do KW PZPR w Lublinie. Zapewniał on o tym, że Główna Kwatera ZHP jest zadowolona z faktu, że „Partia wysoko ceni wartość instruktorów harcerskich, angażując najlepszych spośród nich do działalności w swoim aparacie etatowym”. To z kolei miało znakomicie podnosić rangę działaczy harcerskich w oczach rzeszy instruktorów ZHP i całego społeczeństwa oraz zasadniczo wpływać „na dobre samopoczucie czołowego aktywu” związku. Z tego powodu Naczelnik ZHP argumentował, że „niebagatelne jest na jaką funkcję [w aparacie PZPR – TC] przechodzi działacz tego szczebla”, co Szyszka. W opinii Kineckiego zaangażowanie tego ostatniego na – niedostatecznie wysokie, choć wprost tak tego nie ujął – stanowisko instruktora KW, „biorąc pod uwagę jego przygotowanie teoretyczne, doświadczenie w programowaniu pracy, bogatą problematykę wychowawczą oraz zajmowane w ZHP stanowisko”, nie umacnia w aktywie harcerskim właściwej oceny odpowiedzialności i rangi zadań ideowo-wychowawczych, podobnych tym, jakie uprzednio spoczywały na Szyszce. Dlatego Główną Kwaterę ZHP satysfakcjonowałyby i ułatwiałyby jej

¹³³ Ibidem, k. 39.

¹³⁴ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Pismo-decyzja Dziekana Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii z 10 V 1971, k. 36

¹³⁵ APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 305, Protokół z posiedzenia Egzekutywy KW z 24 IX 1969, k. 97.

¹³⁶ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/22, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie (założona w roku 197...), k. nlb.

pracę z czołowym aktywem organizacji, gdyby Szyszka rozpoczął w lubelskim KW PZPR pracę na etacie starszego instruktora¹³⁷. Trzeba przyznać, że treść owego pisma wystawia bardzo dobre świadectwo kierownictwu ZHP, lojalnie troszczącemu się o objęcie przez niegdysiejszego druha odpowiedniej posady. Nie wpłynęło to jednak na podwyższenie rangi stanowiska, na którym Szyszka stawiał pierwsze kroki u nowego pracodawcy.

Można natomiast przyjąć, że uznał on – lub być może takie rozwiązanie mu również podsunęto – że skutecznym sposobem na szybsze pokonywanie szczebli kariery okaże się inwestowanie w swoje wykształcenie. W 1972 r. wrócił na UMCS. Jego pracodawca, czyli KW PZPR w Lublinie, skierował go na studia zaoczne na Wydziale Ekonomicznym, na kierunku ekonomia przemysłu¹³⁸. Z tego okresu pochodzi pochlebna opinia pracodawcy na jego temat, zgodnie z którą był on „oddanym pracownikiem aparatu partyjnego”. W działalności partyjnej wykazywał „dużo samodzielności i inicjatywy”. Ponadto miał być „z charakteru energiczny i ambitny”, łatwo nawiązywał kontakty z ludźmi¹³⁹. Po raz kolejny niedane mu było ukończyć studiów w UMCS. Tym razem wiązało się to najpewniej z pojawieniem się planów wyposażenia go w znacznie bardziej przydatne i cenione u funkcjonariusza aparatu PZPR kompetencje. W niespełna rok po tamtej decyzji powzięto wobec niego nową, dotyczącą wysłania go na studia do Wyższej Szkoły Partyjnej (dalej: WSzP) w Moskwie. W formularzu zgłoszeniowym z personaliami m.in. Szyszki jako kandydata do odbycia studiów w WSzP, w rubryce „wybrany kierunek studiów” przy jego nazwisku wpisano „socjolog.[liczno-]polityczn.[y]”¹⁴⁰. W jego życiu i karierze otworzył się kolejny, być może przełomowy etap, jakim były trzyletnie studia magisterskie w moskiewskiej WSzP (29 sierpnia 1973 r. – 31 lipca 1976 r.). Niestety, nie udało się znaleźć żadnych szczegółowych informacji na temat tego, jak przebiegały. Po ich ukończeniu był „magistrem nauk politycznych”¹⁴¹.

¹³⁷ APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 693, Pismo Naczelnika ZHP W. Kineckiego do KW PZPR w Lublinie z 25 X 1969, k. 106.

¹³⁸ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Skierowanie R.T. Szyszki z KW PZPR w Lublinie na studia w UMCS z 7 II 1972, k. 9. Ibidem, Podanie R.T. Szyszki z 8 II 1972, k. 13.

¹³⁹ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Protokół kwalifikacyjny Zakładowej Komisji Rekrutacyjnej w KW PZPR dotyczący R.T. Szyszki z 10 II 1972, k. 10.

¹⁴⁰ APL, KW PZPR w Lublinie, sygn. 3501, Kandydaci na studia [na uczelni] Wyższa Szkoła Partyjna w Moskwie w roku 1973/74 [zgłoszeni przez] KW PZPR w Lublinie, b.d. [styczeń 1973], k. 91.

¹⁴¹ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/23, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie (założona w roku 197...), k. nlb.

Po powrocie do Lublina niedługo przyszło mu czekać na to, w jaki sposób instancja wojewódzka optymalnie wykorzysta jego osobę po zdobyciu tak dużych kwalifikacji u samego „Wielkiego Brata”. Rozważano powierzenie mu funkcji bądź I sekretarza jednego z komitetów gminnych PZPR w Rejonie Lublin, bądź starszego inspektora Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KW PZPR w Lublinie¹⁴². Ostatecznie, decyzją Sekretariatu KW z końca lipca 1976 r., miał objąć stanowisko starszego inspektora w WOKI¹⁴³. Tę pierwszą – jak miało się okazać, nieostatnią – funkcję w WOKI sprawował w latach 1976–1981. Powierzono mu wówczas odpowiedzialną rolę zastępcy kierownika WOKI. Pełnił ją do 30 listopada 1981 r.¹⁴⁴, czyli do końca istnienia tej partyjnej instytucji, którą (jak miało się okazać, krótkotrwale) na mocy decyzji Biura Politycznego KC PZPR z października 1981 r. komitety wojewódzkie miały włączyć do swoich wydziałów propagandy i agitacji¹⁴⁵. W rezultacie Szyszka postanowieniem Sekretariatu KW PZPR w Lublinie z 4 grudnia 1981 r. objął stanowisko zastępcy kierownika Wydziału Propagandy i Agitacji KW¹⁴⁶. Funkcję tę sprawował przez niespełna rok (1981–1982). W drugiej połowie sierpnia 1982 r., po decyzji KC o odtworzeniu WOKI w strukturach komitetów wojewódzkich i przekazaniu im uprawnień odnośnie do realizacji wniosków w tej materii, Sekretariat KW wystąpił do Plenum i Egzekutywy KW o reaktywowanie WOKI i zaangażowanie jego kierownika¹⁴⁷. Tydzień później zatwierdzono Szyszkę na stanowisku kierownika WOKI¹⁴⁸. Utrzymał się na nim od 1 września 1982 r. do 28 lutego 1990 r.¹⁴⁹ O tym, jakie zadania czekały na niego jako kierownika tej instytucji, można

¹⁴² Por. APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 546, Propozycje zatrudnienia absolwentów WSNS i WPSz w Moskwie z woj.[ewództwa] lubelskiego, b.d. – załącznik do Protokołu z posiedzenia Sekretariatu KW z 13 III 1976, k. 43. Ibidem, Propozycje zatrudnienia absolwentów WPSz w Moskwie i WSNS z woj.[ewództwa] lubelskiego, b.d. – załącznik do Protokołu z posiedzenia Sekretariatu KW z 22 III 1976, k. 101.

¹⁴³ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 549, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 30 VII 1976, k. 203.

¹⁴⁴ AŁŁ, KW PZPR w Lublinie, sygn. 2/23, Ewidencja pracowników KW PZPR w Lublinie (założona w roku 197...), k. nlb.

¹⁴⁵ Por. K. Sychowicz, *Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Suwałkach 1980–1983*, <http://www.astn.pl/r2006/komitet.htm> [dostęp: 11.11.2023].

¹⁴⁶ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 610, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 4 XII 1981, k. 135.

¹⁴⁷ Ibidem, sygn. 616, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 20 VIII 1982, k. 187.

¹⁴⁸ Ibidem, sygn. 617, Protokół z posiedzenia Sekretariatu KW z 27 VIII 1982, k. 4.

¹⁴⁹ Roman Teodor Szyszka. Dane z Katalogu kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47072> [dostęp: 30.10.2023].

dowiedzieć się z zakresu obowiązków, podpisanego przez Szyszkę 16 listopada 1982 r. Wśród nich wymieniono:

Kierowanie i koordynowanie całokształtem działalności WOKI i WUML – zgodnie z zakresem zadań Wydziału [Propagandy i Agitacji] wynikających z regulaminu pracy KW PZPR oraz uchwał, wniosków i zaleceń KW, Egzekutywy i Sekretariatu KW. Opracowywanie planów koncepcyjnych działalności ośrodka i całokształtu działalności szkoleniowo-odczytowej w województwie. Ustalanie zadań i zakresu czynności pracowników [WOKI] oraz kontrola i ocena ich pracy. Współdziałanie z wydziałami KW i ROPP w zakresie realizacji zadań wojewódzkiej organizacji partyjnej i koordynacji szkoleń polityczno-ideologicznych w poszczególnych ośrodkach środowiskach społeczno-zawodowych. Realizacja zaleceń Komisji Ideologicznej KW i Rad Programowo-Metodycznych. Ustalanie zadań, form i metod pracy WOKI z Sekretarzami Propagandy i z ośrodkami pracy ideowo-wychowawczej w komitetach miejskich, miejsko-gminnych, gminnych i zakładowych; organizowanie, instruowanie oraz kontrola działalności ideologicznej i szkoleniowej w instancjach podstawowych. Współdziałanie i ustalanie zasad pomocy WOKI organizacjom młodzieżowym i społecznym w zakresie pracy szkoleniowo-odczytowej. Opracowanie i realizacja budżetu i czuwanie nad sprawami gospodarczo-finansowymi WOKI i WUML, współdziałanie w tym zakresie z Wydziałem Ogólnym KW. Nadzór nad działalnością Biblioteki KW¹⁵⁰.

Wedle opracowania z połowy lat 80. Szyszka nie miał przypisanego mu określonego „działowego” zakresu zadaniowego w WOKI, lecz jako kierownik był „nadzorującym” względem pozostałych pracowników, poczynając od kierownika WUML, a kończąc na personelu Biblioteki Ośrodka¹⁵¹.

¹⁵⁰ APL, KW PZPR (II) w Lublinie, sygn. 3463, Zakres czynności pracowników WOKI przy KW PZPR w Lublinie, b.d. [1982/1984], k. 44.

¹⁵¹ APL, Registratura APL, Spis roboczy Oddziału II, poz. nr 38, Struktura KW PZPR w Lublinie, Lublin 1985, s. nlb.

Prywatnie był (od grudnia 1969 r.) mężem Marii Elżbiety Szyszki, z domu Boguckiej, oraz ojcem dwóch synów¹⁵². Został odznaczony m.in. odznaką „Zasłużony dla Lublina”, Srebrnym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Zasługi dla ZHP¹⁵³.

Nie natrafiłem na informację, jakoby formalnie powierzono mu stanowisko kierownika AKW PZPR w Lublinie. Jak wiadomo, w lubelskim AKW po 1 stycznia 1990 r. był jedynie „etat częściowy”¹⁵⁴. Niewątpliwie zajmowała go Malec (o czym wspomniano powyżej), do czasu przejścia na emeryturę. On zaś do końca lutego tego roku formalnie zajmował stanowisko kierownika WOKI. PZPR przestała istnieć z dniem 29 stycznia 1990 r., ale pozostały po niej archiwa, w tym to zawierające dokumenty komitetu w Lublinie. W tym przejściowym okresie opiekę nad nim sprawowały regionalne struktury sukcesorki PZPR, Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: SdRP). Z jej upoważnienia w roli opiekuna archiwum w dalszym ciągu występował Szyszka. 14 marca tego roku, jako sprawujący „opiekę nad aktami KW PZPR od 1 stycznia 1990 r. [...] zatrudniony na stanowisku kierownika [sic!] a.[archiwum] z.[akładowego] na pełnym etacie [...]. Archiwalnie nieprzeszkolony”, Szyszka przyjął trzyosobowy zespół kontrolerów z Archiwum Państwowego w Lublinie. Treść protokołu pokontrolnego jednoznacznie potwierdza, że funkcję tę sprawował wówczas z ramienia SdRP¹⁵⁵. Po raz ostatni w roli opiekuna Archiwum b. KW PZPR w Lublinie wystąpił jako członek „Komisji do przejścia akt b. PZPR, wytworzonych na terenie województwa lubelskiego”, reprezentujący SdRP. Prace tej komisji trwały od 7 czerwca do 13 września 1990 r.¹⁵⁶ Składając swój podpis na protokole przejścia zasobu byłego AKW PZPR w Lublinie przez APL, symbolicznie zamknął ostatni etap *circa* czterdziestoletniej egzystencji owej placówki.

* * *

¹⁵² OA IPN Lu, sygn. IPN Lu 357/5123, Podanie-kwestionariusz R. Szyszki do Wydziału Paszportów WUSW w Lublinie z 6 VII 1985, k. 2, 4. AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Życiorys R.T. Szyszki z 30 I 1972, k. 12.

¹⁵³ AUMCS w Lublinie, sygn. Z 17/172, Kwestionariusz osobowy R.T. Szyszki z 30 V 1970, k. 41.

¹⁵⁴ AAN, KC PZPR w Warszawie, sygn. XXIII-300, Stan etatów w AKW PZPR (1989/90), k. nlb.

¹⁵⁵ APL, Registratura APL – Spisy zdawczo-odbiorcze przejętych akt b. PZPR 1990–, bez znaku akt: Protokół z wizytacji składnicy akt [sic! bez dokładniejszego opisu] w dn. 14 III 1990, k. nlb.

¹⁵⁶ Ibidem, Protokół przejścia zasobu aktowego b.[yłego] Archiwum KW PZPR w Lublinie, b.d. [1990], k. nlb.

Celem niniejszego artykułu było przedstawienie sylwetek dwojga „archiwistów” – formalnej kierowniczkii i faktycznego opiekuna – z Archiwum KW PZPR w Lublinie. Było to podyktowane przekonaniem o potrzebie sportretowania tych, na których w ostatnim okresie istnienia owej partii, jak i przez pewien czas po jej rozwiązaniu, spoczywała odpowiedzialność za tę niezwykle cenną zbiornicę źródeł historycznych do dziejów Lubelszczyzny w całym XX w. Można w tym również upatrywać krok w kierunku przedstawienia sylwetek osób, które – niezależnie od zasłużenie krytycznych ocen okresu historycznego, w którym przyszło im działać, jak i formacji politycznej, z jakiej się wywodziły – *de facto* były reprezentantami ówczesnych elit lubelskich. A na pewno należały do regionalnego establishmentu z końca PRL-u i z tego powodu nie powinny pozostać nieznanne. Na podstawie ich biogramów można zyskać wiedzę na temat tego, jak w tamtych czasach budowano swoją pozycję i karierę, od czego one zależały, co trzeba było poświęcić, aby je zdobyć i wzmacniać. Opisane w artykule postacie wiele łączy: reprezentują tę samą generację, dorastały w trudnych warunkach materialnych, niedostatki na tym polu zmuszały ich do podejmowania trudnych decyzji – zwłaszcza zawieszania planów podnoszenia poziomu swojego wykształcenia. Z uwagi na funkcje, jakie pełnili w aparacie PZPR, właściwsze wydaje się określenie ich mianem partyjnych „klerków”, co na pewno jest bliższe prawdy, od upatrywania w nich działaczy politycznych. Obydwoje, będąc ludźmi niewątpliwie bardzo ambitnymi, starali się maksymalnie wykorzystywać warunki istniejące w Polsce „Ludowej”, aby efektywnie wspinać się w hierarchii społecznej. Stawiali przy tym prawie od początku na partię rządzącą i związali się zawodowo z jej strukturami, przede wszystkim z pionem ideologiczno-propagandowo-szkoleniowym. Dlatego – mimo że żadne z nich nie miało formalnego wykształcenia archiwistycznego (Szyszcze nie było ono właściwie potrzebne) – drogi zaprowadziły ich do AKW PZPR w Lublinie. To z kolei sprawiło, że przykuli moją uwagę i stali się bohaterami niniejszego artykułu. Jako jego autor wyrażam nadzieję, że PT Czytelnicy odnajdą w nim niejedną interesującą i pouczającą fragment.

Summary

Two stages of twilight ...

The last managers of the PUWP [Polish United Workers' Party] Provincial Committee Archive in Lublin

The word “twilight” in the title indicates the decline of the existence of the PUWP Provincial Committee Archive (henceforward PCA) in Lublin, while its

two stages are connected with the periods when it was under the care of two last managers of this institution. They were in turn: Wacława Wiesława Malec and Roman Teodor Szyszka. The former held the post of the PCA manager from the beginning of 1988, when she substituted for her predecessor – Helena Szawdzin, who ran the PCA for three full decades – until January 1990. R.T. Szyszka in turn, who had previously run the Polish United Worker's Party (henceforward PUWP) Provincial Committee's Provincial Center for Ideological Education, was in charge of the PCA for almost 8 months of that year. The two (Malec and Szyszka) shared many similarities: they were almost the same age, spent most of their lives in Lublin, in their childhood they both happened to grow up in difficult material conditions and often changed places of residence, they were both ambitious and had had to overcome quite a lot of adversity to gain higher education. For most of their lives they were both connected professionally with the full-time PUWP apparatus, particularly with its propaganda-education division, and both of them also finished their work in it as archivists. At the same time, however, there were many differences in their careers, noticeable especially in the first period of their professional activity: W.W. Malec began her work as a librarian in the PUWP District (Poviat) Committee and as a secretary in one of District Public Security Offices (Secret Service), while for over a decade R.T. Szyszka worked in the structures of the Polish Scouting and Guiding Association (Polish ZHP), achieving the function of the Deputy Commander of the Lublin ZHP Regiment and the rank of scoutmaster. The profiles of the two archivists had to be described in more detail first of all because they exerted an influence on the development and protection for posterity of the resources of one of major Lublin archives full of extremely valuable sources for the history of the Lublin region in the second half the 20th century.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych

PZPR. KC w Warszawie – XXIII-294, XXIII-299, XXIII-300, XXIII-322.

Archiwum Szkół Partyjnych w Akademii Nauk Społecznych w Warszawie – 46/260.

Archiwum Państwowe w Lublinie

KM PZPR w Lublinie – 124.

KW PZPR w Lublinie – 305, 357, 640, 693, 799, 3297, 3501.

- KW PZPR (II) w Lublinie – 223, 546, 549, 604, 607, 610, 611, 616, 617, 633, 646, 673, 675, 689, 2948, 3463, 4050, 4116, 4118, 4262, 4279.
- KW PZPR (II) w Lublinie, Listy płac pracowników KW, KM i KP PZPR – 37, 136, 137, 201, 338.
- Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie, Wydział Organizacyjno-Prawny – 1.2/193, 1.2/1865.
- Registratura APL, 1. Spis roboczy Oddziału II, poz. nr 38; 2. Spisy zdawczo-odbiorcze przejętych akt b. PZPR 1990–, bez znaku akt.
- Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Radzynie Podlaskim
KW PZPR w Białej Podlaskiej – 144, 145, 1318, 1323.
- Archiwum UMCS w Lublinie – Z 17/172, Z 25/45.
- Oddziałowe Archiwum IPN w Lublinie – IPN Lu 357/5123, IPN Lu 357/143135.
- Oddziałowe Archiwum IPN w Szczecinie – IPN Sz 0116/646.
- Archiwum Ład w Łubnej
KW PZPR w Lublinie – 2/22, 2/23, 2/30, 1/1332.
- Muzeum Harcerstwa w Warszawie, Główna Kwatera ZHP, bez sygn., Rozkazy Naczelnika Kwatery Głównej ZHP z lat 1966, 1969–1971.

Literatura

- Czarnota T., *Kierownictwo pionu archiwalno-historycznego w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Lublinie w latach 1948–1956*, [w:] *Elity komunistyczne w Polsce*, red. M. Szumiło, M. Żukowski, Warszawa–Lublin 2015, s. 425–451.
- Czarnota T., *Kierownictwo pionu archiwalno-historycznego w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Lublinie w latach 1957–1975*, [w:] *„Polska Ludowa” 1944–1989 – wybrane problemy historii politycznej i społecznej*, red. D. Litwin-Lewandowska, K. Bałękowski, Lublin 2016, s. 140–171.
- Czarnota T., *Od archiwum do archiwum. Uwagi na temat ewolucji funkcjonalno-organizacyjnej komórek archiwalnych w komitetach wojewódzkich PPR/PZPR*, „Res Historica”, nr 55, 2023, s. 573–616.
- Drabik R., *Hasło »wycofywać«, czyli jak SB niszczyła akta w archiwach PZPR*, „Glaukopis”, nr 25–26, 2012, s. 359–374.
- Twarze lubelskiej bezpieki*, oprac. M. Choma-Jusińska, M. Durakiewicz, S. Poleśszak, R. Surmacz, Lublin 2007, s. 42, 62.

Netografia

- Grobonet – wyszukiwarka osób pochowanych. Cmentarze komunalne w Lublinie, <https://cmentarze.lublin.eu/grobonet/start.php?id=detale&idg=444914&inni=0&cinki=0> [dostęp: 15.12.2023].
- Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, dane na temat: H. Malca, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/43242> [dostęp: 17.01.2024], W.W. Malec, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/85839> [dostęp: 17.01.2024], H. Szawdzin, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47067> [dostęp: 17.01.2024] i R.T. Szyszki, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/47072> [dostęp: 17.01.2024].
- Sychowicz K., *Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Suwałkach 1980–1983*, <http://www.astn.pl/r2006/komitet.htm> [dostęp: 11.11.2023].

